כאילו קדוש. הקב"ה (ע) פירוש והא אמר לעיל שנקרא קדוש כלומר שהיוסד בתענית נקרא קדוש ומשמי לא קשיא: **גומל נפשו.** פירוש שגומל חסד לנפשו שאינו מתענה נקרא חסיד: **אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד.** פירוש שהיה להם הרבה גשמים [8]: **יחיד שקיבל עליו תענית אע"פ שאכל ושתה כל הלילה מתפלל תפלת תענית.** תימה אמאי נקט יחיד לגבור נמי דאמרינן במתני' (לעיל דף י.) דעושין שלשה תעניות ואוכלים משחשיכה וע"ע: **לן בתעניתו.** פירוש שהתענה היום ובלילה לא אכל ולן בתעניתו אע"ג שהלילה היה מכח תענית שקיבל עליו אינו מתפלל תפלת תענית ובה"ג יש אוכל ומתפלל תפלת תענית ומפרש כמו הכא דבשחרית אומר תפלת תענית אע"פ שאכל כל הלילה ויש מתענה שאינו מתפלל כמו בערבית אע"פ שלא אכל ומפרש בהלכות גדולות דאין אומרין עננו בתפלת שחרית שמא נגמלא שקרן בתפלתו דשמא לא יסייס התענית [2] ולי נראה דלא נקרא שקרן כיון שהיה בדעתו להתענות אפילו אקרי אונס אחר כך ולא מלי לעבר נפשיה לא גרע ממתענין לשעות וכן משמע מהא דתנן (לקמן דף יט.) ירדו להם גשמים קודם חצות אינן משלימין ומסקמא משמע שאמרו תפלת תענית מכל מקום אין זה ראיה גמורה דשמא לא אמרוה ומהא דלקמן (דף יב:) גבי רב הונא בריה דרב יהושע בריה דרב אידי [3] דיתיב בתעניתא מדאמרו ליה ליזוף מר וליפרע ואמר להו תענית חלום הוא אמאי לא אמר מפני שאמר תפלת תענית אין זה ראיה [4] לדברי ה"ג דלא היה דעתו להתענות מבעוד יום ולא קבל עליו ובתב הר"מ מי שלא קבל עליו מבעוד יום דאין אומר עננו אי לאו דתענית חלום הוא ונוהגים ששליח צבור אומרו בשחרית כדי להודיע לעולם ולהזכיר התענית אבל יחיד אינו אומר עד המנחה [ובטור אורח חיים (סי' תקפה) אומר שליח צבור אומר בכל פעם שאי אפשר שלא יתענו קצת מקהל עכ"ל]: כל

כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו. כאילו כל מעיו קדוש ואסור להכחישן דהכי משמע בקרבך קדוש כלומר דאסור להתענות **בקרבך קדוש.** ריש"י דקרא קדרים בשביל שקדוש שרוי בגער לא חטוא בעיר של מעלה עד שתבנה ירושלים של מטה ורמינהו בעלמא הוא: **הא דאמי מצער נפשיה.** איכול לסבול התענית משבחו הקב"ה אבל מי שאינו יכול להתענות נקרא חוטא: **נקרא חסיד.** המתענה דכתיב גומל נפשו איש חסד מפרש עלמא ממאכל ומשתה כמו ביום הגמל את יצחק (בראשית כא) שבריר"ר בלע"ז מפי מורי. אי נמי גומל לשון תגמול שמשלים נפשו לקונו (ג): **ועוכר שארו.** המתענה ומכחיש בשרו נקרא אכזר: **שממעט במלאכת שמים.** אלא הוא ואינו יכול ללמוד: **שירוויה.** שעודתו. כלבא ליכול סעודתו ולכך המתענה אינו מועיל לו אלא כמי שמתענה מפני שאין לו מה יאכל: **אין תעניה לבור בבבל.** לענין איסורי חומרי תענית אמר ר' ירמיה למילתיה שהיו נוהגין בו כעין אבילות שהיו אוכלין מבעוד יום ואסורין בנעילת הסנדל אלא אותה שעה בא בלבד: **יחיד שקיבל עליו תענית.** מאתמול (ד) הרי אמי יושב בתענית למחר אפילו אכל ושתה כל הלילה עד עמוד השחר למחר שהיה מתפלל תפלת תענית אמר ליה אביי לעולם קסבר רב הונא מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית ושאני הכא דאיכא שעות דליליא דלא קביל עליה מעיקרא [5] מר עוקבא איקלע לגינזק בעו מיניה מתענין לשעות או אין מתענין לשעות לא הוה בידיה קנקנין של נברים אסורין או מותרין לא הוה בידיה [6] במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים לא הוה בידיה אזל ושאיל בי מדרשא אמרו ליה [7] הלכתא מתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית [7] והלכתא קנקנין של נברים לאחר שנים עשר חדש מותרין במה שימש משה כל ז' ימי המלואים בחלוק לבן רב כהנא מתני בחלוק לבן שאין לו אימרא אמר רב חסדא הא

[1] בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר לא קשיא [8] הא דמצי לצעורי נפשיה הא דלא מצי לצעורי נפשיה ר"ל אמר נקרא חסיד שנאמר [2] גומל נפשו איש (ו) (חסיד) ועוכר שארו וגו' אמר רב ששת האי בר בי רב דיתיב בתעניתא ליכול בלבא לשירותיה אמר רבי ירמיה בר אבא [3] אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד [4] (אמר) ר' ירמיה בר אבא אמר ריש לקיש [5] אין תלמיד חכם רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים: אוכלין ושותין משחשיכה כו': אמר רבי זעירא אמר רב הונא [6] יחיד שקיבל עליו תענית אפילו אכל ושתה כל הלילה [7] למחר הוא מתפלל תפלת תענית [8] לן בתעניתו (ג) אינו מתפלל של תענית אמר רב יוסף מאי קסבר רב הונא סבירא ליה אין מתענין לשעות או דלמא מתענין לשעות והמתענה לשעות אינו מתפלל תפלת תענית אמר ליה אביי לעולם קסבר רב הונא מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית דליליא דלא קביל עליה מעיקרא [9] מר עוקבא איקלע לגינזק בעו מיניה מתענין לשעות או אין מתענין לשעות לא הוה בידיה קנקנין של נברים אסורין או מותרין לא הוה בידיה [10] במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים לא הוה בידיה אזל ושאיל בי מדרשא אמרו ליה [11] הלכתא מתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית [11] והלכתא קנקנין של נברים לאחר שנים עשר חדש מותרין במה שימש משה כל ז' ימי המלואים בחלוק לבן רב כהנא מתני בחלוק לבן שאין לו אימרא אמר רב חסדא

לאילו קדוש שרוי בתוך מעיו שנאמר [1] בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר לא קשיא [8] הא דמצי לצעורי נפשיה הא דלא מצי לצעורי נפשיה ר"ל אמר נקרא חסיד שנאמר [2] גומל נפשו איש (ו) (חסיד) ועוכר שארו וגו' אמר רב ששת האי בר בי רב דיתיב בתעניתא ליכול בלבא לשירותיה אמר רבי ירמיה בר אבא [3] אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד [4] (אמר) ר' ירמיה בר אבא אמר ריש לקיש [5] אין תלמיד חכם רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים: אוכלין ושותין משחשיכה כו': אמר רבי זעירא אמר רב הונא [6] יחיד שקיבל עליו תענית אפילו אכל ושתה כל הלילה [7] למחר הוא מתפלל תפלת תענית [8] לן בתעניתו (ג) אינו מתפלל של תענית אמר רב יוסף מאי קסבר רב הונא סבירא ליה אין מתענין לשעות או דלמא מתענין לשעות והמתענה לשעות אינו מתפלל תפלת תענית אמר ליה אביי לעולם קסבר רב הונא מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית דליליא דלא קביל עליה מעיקרא [9] מר עוקבא איקלע לגינזק בעו מיניה מתענין לשעות או אין מתענין לשעות לא הוה בידיה קנקנין של נברים אסורין או מותרין לא הוה בידיה [10] במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים לא הוה בידיה אזל ושאיל בי מדרשא אמרו ליה [11] הלכתא מתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית [11] והלכתא קנקנין של נברים לאחר שנים עשר חדש מותרין במה שימש משה כל ז' ימי המלואים בחלוק לבן רב כהנא מתני בחלוק לבן שאין לו אימרא אמר רב חסדא הא

מאי קסבר רב הונא מיסבר קסבר אין מתענין לשעות או דלמא קסבר מתענין לשעות והמתענה לשעות אינו מתפלל תפלת תענית אמר ליה אביי לעולם קסבר מתענין לשעות (ע) **(ומתפלל) תפלת תעניה כו'.** פירוש מאי קסבר רב הונא אין מתענין לשעות כלומר הא דקאמר למחר אין מתפלל תפלת תענית לך אינו מתפלל דקבלת תענית זה אינו קבלה ואינו תענית כלל ואם רוצה לאחוז בו ולטעום אחר שהתחיל בתענית אינו יכול אלא להכי אינו מתפלל תפלת תענית דסבר אין תענית של שעות [9] דקתני לן בתעניתו דמשמע מאליו כשהחיך ובא לסעוד עמד ולא אכל כלומר שהיה בדעתו לאכול עד שעבר מקצת הלילה שעה אחת או שתי שעות ואחר כך נתגלגל ולן בתעניתו או דלמא הא דקאמר רב הונא למחר אין מתפלל תפלת תענית לאו משום דאין מתענין לשעות דשם תענית עליו ואם רוצה לאחוז בו ולטעום אחר שהתחיל בתענית אינו יכול אלא להכי אינו מתפלל תפלת תענית דסבר אין תענית של שעות [10] שבוע וחמוד כל כך שיהא צריך להתפלל עליו עננו: **נעולם קסבר.** בעלמא דמתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית והכא מאי טעמא אין מתפלל תפלת תענית דשאני הכא היכא דהמתענה אתמול ובלילה לן בתעניתא לא קיבלה עליה [11] אלא קיבל עליו תענית זה בפני עצמו מאתמול כדרך שאר מתענין לשעות ואינו חשוב להתפלל עליו עננו: **מר עוקבא איקלע לגינזק** גרסינן. דאילו ר' עקיבא לא היה מסתפק לו הנך בעיי ועוד דבלשון בריית' הוה משמעי בדבי עקיבא כו' ולא בגמרא [12]: **קנקנים של חרס.** שמכניסין בהן יין לקיום אסור להשתמש בהן: **במה שימש משה.** דאילו באהרן כתיב בגדי כהונה לכתיב (שמות כט) והלבשתם אבשעה שהיה משה עובד באהרן היה לבוש בגדי כהונה ועבודה דמשה גזירת הכתוב הוא ובגדי כהונה לא מלינו בו ומסקמא אין הדבר כשר שהיה עובד בבגדיו של חול שיוצא בהן לשוק: **נאחוז שניים עשר חדש.** הולך טעם יין נסך ומותרים בלא עירוי מים אבל תוך י"ב חדש צריך עירוי שלשה ימים מעת לעת: **נאחוז נכן.** של פשתן עשוי לשם כך: **רב להנא מתני.** כי אלי לישנא: **נאחוז נכן שאין בו אימרא.** שפה מתרגמינן אימרא (שם כח). (ח) כלומר (ט) תחוב היה מחוט אחד כל החלוק ולא כבגדים שלנו שבתי הידים מדובקין בבגד הגוף בתפירה כדי שלא יתפשטו שמא באותה שפה הוליא מעות הקודש משום שנאמר (במדבר נג) והייתם נקיים מה' ומישראל: הא

מליכל, כמו ויגמל. ממעט במלאכת שמים. שאינו יכול לעסוק בתורה. יחיד שקיבל עליו תענית. כראוי מבעוד יום. לן בתעניתו. ה"ק אם לא קבל מבעוד יום, אלא בצפרא קבל עליה להתענות חצי היום, ובחצי היום קבל עליה עד לאורתא, ולן בלילה בתעניתו ולא קבל עליה כלום, והתענה אף למחר, אין מתפלל תפלת תענית, שכבר יצא בתפלת תענית דאתמול. **ושאני הכא דלא קביל עליה מאורתא.** כלומר, באותו יום שמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית, אבל הכא דלן בתעניתא, עבדיה להאי תענית שני כתענית אריבא שהוא מאתמול, שעדיין לא אכל וכיון שהתפלל אתמול תפלת תענית אין צריך להתפלל היום. **מתענין לשעות.** שמקבלין תענית ביום, אע"ג דלא קבל עליה מאורתא. **קנקנים של עובדי כוכבים.** שנשתמש בהן יין. **לאחר שנים עשר חודש.** לאחר שנשתמשו בו עובדי כוכבים. חלוק לבן שאין לו אימרא. שאין לו שפה, כדי שלא יחשדוהו שמא באותה שפה הכניס מעות הקודש שגנב, משום שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל.

יחיד שקבל עליו תענית שני ימים זה אחר זה אפילו אוכל ושותה כל הלילה כו'. הדין במי שקבל עליו יום אחד או שני ימים תענית דינם אחד, מיהו נוח להתלמד להבין פירושו בשני ימים מיום אחד. וכן פירושו, אדם שקבל עליו להתענות שני ושלישי, והתענה יום שני ובערב אכל ושתה, למחר ה) (עוד) ביום שלישי מתענה ומתפלל תפלת תענית. ג) **ולן בתעניתו אינו מתפלל תפלת תענית.** כלומר אם לא קבל עליו תענית אלא יום שני בלבד והתענה אותו ובלילה נמלך ולן בתעניתו, למחר אין מתפלל תפלת תענית] אע"פ שמתענה רוב יום שלישי, מפני שלא קבל עליו מיום שני להתענות יום שלישי, ונמצאת תעניתו ביום שלישי תענית שעות, דהא לא קיבל תענית מאתמול. ועל זה מדקדק רב יוסף מאי טעמא דרב הונא, מי אמרינן קסבר רב הונא מתענה לשעות והמתענה לשעות אינו מתפלל תפלת תענית, לפיכך אמר למחר אינו מתפלל תפלת תענית, או דלמא קסבר רב הונא אין מתענין לשעות ואינה תענית כלל, לפיכך אינו מתפלל תפלת תענית. **ואמר אביי לעולם קסבר רב הונא מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית, ושאני הכא** דלא קביל עליה מעיקרא. ועוד לא היה בדעתו להשלים תעניתו עד הערב, וקימא לן כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית, לפיכך נמצאת ג) תענית שעות. ומסתברא דמי שנזדמן לו ולא אכל עד שעבר רוב היום, וכיון שראה כך הסכים לצום ולהשלימו אותו יום בתענית, זהו תענית שעות, ומתפלל באותן שעות שהסכים להשלימו תענית שעות, תפלת תענית, ענינו בשומע תפלה. ודווקא אחר שקבל ע(ליו) ז) עצמו [הוא] שמתפלל תפלת תענית, אבל (מוקדם) [מקודם] לא. ר' **עקיבא** איקלע לגינזק בעו מיניה מתענין לשעות כו'. ואסיקנא הלכתא המתענה לשעות מתפלל תפלת תענית, וקנקנים (שלמים) [ישנים] ששימשו בהן גרים ביין שלהן לאחר (שיפסה) [שישפסו] היין מהן, אם ישארו ריקים י"ב חודש מותר לישראל להטיל בהן יין להשתמש בהן. **אמר רב חסדא**

ז) דבני רביעו כמו שהם לפניו אין לו שום ביאור כלל ומתמה גי' רבינו ז"ל ופירושו בלר היטב. ב) הוסגא ע"פ הרי"ף ועי' ברי"ף ומלחמות בשם רבינו. ג) אולי צ"ל לא נקרא תענית שעות. ד) אולי צ"ל לעצמו להשלים התענית מתפלל תפלת תענית.

ה) [צ"ל חסד], ו) [לקמן יב:ע"ב] פפחים נד: ע"ש, ג) [צ"ל ואמר], ד) עי"ל לר. [ע"ש בתוס' ד"ה ר' עקיבא], ח) [נב' תוס' תוגיבא ו: ד"ה מאי נ"מ ותוס' סנהדרין טו: ד"ה שור סיני], ו) [ד"ה שמעמט אחרי ד"ה אין תענית], ז) [צ"ל מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל], ח) [ועמ"ש תוס' בע"ז לד. ד"ה ר"ש וכו' עכ"ל דברי רש"י דהכא], ט) [צ"ל אחוב. יעב"ץ], י) [נפיטו אותם שזה היה רב יהושע בבי' דרב אידי],

הגהות הב"ח

(א) גמ' שנאמר גומל נפשו איש חסד אמר ר' ירמיה בר אבא אמר ריש לקיש אין ת"ח וכו' שממעטו במלאכת שמים אמר רב ששת אמר בר בי רב וכו' אלא תשעה באב בלבד [ו]לכך אוכלין כו': **(ב)** שם לן בתעניתו למחר מיהו מתפלל תפלת תענית: **(ג)** ד"ה אין נוהגין בו כעין אבילות: **(ד)** ד"ה אמי יושב בתענית למחר מי אמי יוסי: **(ה)** ד"ה לעמוד מי אמי יוסי לתפלל. נ"ב פי' אמי יוסי אע"פ שהיה להתפלל בלא חיוב. ונראה דלא פירש כן אלא למאי דקס"ל דאין מתפנין. לשעות ס"ל לרב הונא דלא תענית הוא אבל למסקנא דמתפנין לשעות שם תענית עליו אפי' לן בתעניתו דאינו תשוב ומחוי להתפלל עננו בתוכה חיוב מ"מ הרשות בידו להתפלל עננו שהרי שם תענית עליו שאסור לו לאכול: **(ו)** ד"ה וה"ג מאי כו' תענית של לילה זה מאתמול. נ"ב פירוש מאתמול מזמן המנחה: **(ז)** ד"ה לעולם כו' דלא קיבלה עליה. נ"ב נ"ל דלא קיבלו כלל מאתמול דאף בלילה לא קיבלו: **(ח)** ד"ה המלוח כו' (בגמרא של הנ"ש היה כתוב כלומר חשובה) וכ"ב ס"ל כלי חשובה: **(ט)** תוס' ד"ה כאילו קדוש הקב"ה שרוי בתוך מעיו ואסור להכחישן פי' והא אמר לעיל: **(י)** ד"ה לן כו' אין זה כאיס למימר דלא היה דעתו: **(כ)** [צ"ל חסד], **(ל)** [לקמן יב:ע"ב] פפחים נד: ע"ש, **(מ)** [צ"ל ואמר],

מוסף תוס'

א. פירשו גדולי הרבנים הטעם מפני שהוא טבעני ואין צריכים למטר, וי"מ לדעת זה ששאר ארצות שבגולה שצריכות למטר נוהגים בתענית צבור אלא שאפשר שרבותינו לא הקפידו על הגולה וגזרוה כולה אחר דין בבל שהיתה ראש לכל האומות כאלו אותו זמן הלכל הגולה, ומ"מ קשה לפרש שא"כ שאר ערות מיהא למה אין תענית צבור בבבל, אלא שגדולי המחברים כתבו שאף בארץ ישראל אין תענית צבור אלא לגשמים. מאירי. ב. שמא יארע לו אונס, וכן רבים נוהגים בזמן הזה. מאירי.

רבינו גרשום

כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו. ולא יתענה. ר"ל אמר **יושב בתענית נקרא חסיד שנא' גומל נפשו איש חסד.** שפירש עצמו

רבינו חננאל

ריש לקיש אמר המונע עצמו מן התענית הוא חסיד, שנאמר גומל נפשו איש חסד, הגומל טוב לנפשו איש חסד. א"ר ירמיה אין תלמיד חכם רשאי לסגף עצמו בתענית מפני שממעט במלאכת שמים. **אמר רב הונא**

עין משפט נר מצוה

לז א טוש"ע ח"ח סי' תקעא סעיף ה:
לח ב מיי' פ"ג מהלכות תענית הלכה יא טוש"ע ח"ח סי' תקפא סעיף ו:
לט ג טוש"ע ח"ח סי' תקעא סעיף ב:
מ ד מיי' פ"ח מהלכות תענית הלכה י סמג עשין ג טוש"ע ח"ח סי' תקפב סעיף ז:
מא ה מיי' שם הלכה יא סמג שם טור ש"ע ח"ח שם סעיף ט:
מב ו מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף י:
מג ז מיי' פי"א מהלכו' מלכות אסורות הלכה טו סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלה סעיף טז:

תורה אור השלם

1. לא אֶעֱשֶׂה חֶרֶן אַפִּי לֹא אָשׁוּב לְשַׁחֵת אֶפְרַיִם כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ בְּקִרְבֶּךָ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר: הושע יא ט
2. גֹּמֵל נַפְשׁוֹ אִישׁ חָסֶד וְעֹכֵר שְׁאֵרוֹ אַכְזָרִי: משלי יא יז

גליון הש"ס

גמ' **הא** דמצי לצעורי. עי' לקמן דף כב ע"ב תוה"ס ר' יוסי: **שם** למחר **הוא** מתפלל תפלת תענית. מדבכי רש"י שבת כד ע"ל ד"ה ערבית נראה שלא היה לרש"י שם הגי' כאן תיבת למחר:

לעזי רש"י

שיבריי"ר. לגומל.

מוסף רש"י

אין תענית צבור בבבל. הואיל ואין צריכין לגשמים, אם נחוצין על דבר אחר אין מוחר תענית ציבור עוכב בו לאכול מבעוד יום וליאסר במלאכה ואפר מומרי האמוריס שם (פסחים נד:). מתענין לשעות. כגון שקיבל עליו תענית משם שעות ומעבלה ומיהו לא טעם כלום מתחילה כל היום אבל לא נשם תענית נתכוין בלשונה (ע"ז לד.). **לאחר שנים עשר חודש מותרין.** מיד בלי תיקון ואם לא נשתמש קודם לכן ממלאן במים לתאמרן (שם). **במה שימש משה.** משה לא נשתמש בבגדי כהונה, דכתיב ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך והוא היה זר אלא על פי הדיבור שימש ולא הוחלו בגדים (שם). **שאין לו אימרא.** שפה. יש אומר שלא יחשדוהו שם כה מהרמות המשכן, ולאו מילתא, שהרי כבר נגמרה המלאכה וכשעת עבודה מהיכן שקיל (שם).

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית. פי׳ במסכת ע״ז פרק אין מעמידין (דף לה.) וכן בחלוק שאין לו אימרא פירש התם וכל הפסק דמתענין לשעות דכל תענית צריך לקבלו מצערא בתפלת המנחה בשומע תפלה ואם הוא שבת בתלוי עלו[א] וצריך שיאמר למחר אהיה בתענית יחיד כי סיכי ליכא למטעי בתענית לצבור: **התם לצעורי נפשיה בעלמא.** ופע״ג דאמרינן (ר״ה דף יח:) משחרב בית המקדש בטלה מגילת תענית[ב] והאי עובדא דרבי אליעזר בר צדוק היה לאחר חורבן[ג] דאי קודם החורבן אמרינן (שם) (ה) כיון שיש שלוש אין שם גזירות המלכות אמי תנא סבר דלא בטלה: **יאסר.** פי׳ יאסר בחל״ף הוי לשון אסור שאסר עצמו וייסר הוי לשון הסרה כלומר יסור מן הנדר (ו) יהיה מותר לאכול למחר שיהיה יום טוב ואין להתענות:

ואם נזרתנו קודם לנדרו ידחה נדרו **מפני** נזרתנו. אומר רש״י ידחה נדרו מכל וכל ולא יעלה אותו תענית והר״י מוסיף בדבר זה שלא להתמיר דדוקא אותו יום לא יתענה אבל יעלה אותו ליום (ז) מחר וכן יש ליזהר שלא להתענות בראש חדש ובחמישה ובפורים דמאלו ודאי לא בטלה מגילת תענית: אא״ר אליעזר בר שמעון אמר רב יאסר מאי היא דתניא במגילת תענית כל אינש דייתי עלוהי מקדמת דנא יאסר כיצד יחיד שקיבל עליו שני וחמישי (ושני) של כל השנה כולה ואירעו בם ימים טובים הכתובין במגילת תענית אם נדרו קודם לגזרתנו יבטיל נדרו את גזרתנו ואם גזרתנו קודמת לנדרו תבטל גזרתנו את נדרו תנו רבנן [ו]עד מתי אוכל ושותה [ח]עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי [ט]רבי אליעזר בר שמעון אומר עד קרות הגבר אמר [י]אביי לא שנו אלא שלא גמר סעודתו אבל גמר סעודתו אינו אוכל איתיביה [כ]רבא גמר ועמד הרי זה אוכל התם כשלא סילק איכא דאמרי אמר רבא [כא]לא שנו אלא כשלא ישן אבל ישן אינו אוכל איתיביה אביי (כב) ישן ועמד הרי זה אוכל התם במתנמנם [כג]היכי דמי מתנמנם אמר רב אשי מי גזירין ועלים טעונין קמיצה הגשה כו׳: **דאמר רבי יוחנן.** פעמים שהיה אומר להא בתענית עד שאכול בביתי ולי מטי לביתיה בשתים או בג׳ שעות ביום הוה אכיל וקרי ליה מתענה: **נשמוטיה נפשיה מני נגיאה.** הלא ליטרחוהו למיכל בהליכו שהיה מבקש הימנו שיאכל עמו היה אומר כן שלא יטריחנו לאכול עמו ומיהו לא הוי תענית שאם היה רואה היה אוכל מיד ואין בנדרו כלום: **ואי יביב מאי.** מי סליק לתענית אי לא: **נמפוחא.** הוא הממפוח שנופחין בו הנפחין את האור המתמלא ברוח אף זה נתמלא רוח שלא אכל בחנם: **בתמנה.** בזמן המנחה ואפילו בשוק אומר הריני מחר בתענית: **בתפלת המנחה.** בטופה (ג) מוספת ריצוי ותחנונים עד שאומר הריני מחר בתענית. ודוקא נקט מנחה משום דסמוך לתחלת יום תעניתו לאפוקי תפלת יולר ודיקא נמי מדפסיק שמואל ופליג אדרב דאמר בזמן המנחה שיעורא יתירא: **דלכאיב במגילת תענית.** לפוף ימים טובים הכתובים במגילת תענית כתיב בה מקדמת דנא יאסר לעיל מינה תני אילין יומיא די לא להתענאה בהון להן כל אינש דייתי עלוהי תענית מן קדמת דנא לפני אלו ימים טובים כגון שקיבל עליו עשרה תעניות או עשרים וכנכנו אלו הימים בהם: **ייסר בגלו.** בתפלה ואי לא קבליה עליוהי בתפלת המנחה לא דחי להגן ימים טובים. אלמא דעיקר תענית בעי לקבולי בתפלת המנחה עליוהי ואי לא קבליה בתפלת המנחה לא עשה כלום: **ייסר.** לשון והאסרה אסר (במדבר ל): **בגלו.** גלותא. איכא דאמרי לשון נדר שקבל עליו להתענות כמו הריימותי ידי אל ה׳ (בראשית יד) דמתרגמינן אריימית ידי בגלו ואין רבי מודה. אמי דקמני דכתיב בתפלת המנחה עליוהי ואי לא קבליה בתפלת המנחה לא עשה כלום: **וחד אמר יאסר.** דלא הוה תני ייסר (ד) בגלו דמשמע דוקא דלמרינן אי מקבל בתפלת המנחה אין ואי לא לא אלא יאסר דמשמע יהא אסור לאכול אי אחי עליה תענית מן קדמת דנא בין בתפלה בין שלא בתפלה: **מאי קסבר.** ומשני כדתניא יחיד שקבל עליו תענית שני וחמישי של כל השנה כולה כלומר כדמפרש בהדיא אם נדרו קודם לגזרתנו כו׳ ולא שנא בין בתפלה בין שלא בתפלה: **קודם גזרתנו.** קודם שגזרו חכמים ימים טובים הללו אבל משגזרו אע״פ שהתחיל בתעניתו קודם הזמנים הללו לא דחו: **עד מתי אוכל ושותה.** בגילה כשמתענה למחר בכל תעניות שהוא אוכל משתחשך ואפילו בתענית יחיד קא מייירי: **עד קרות הגבר.** אפילו פעם ראשונה קאמר מדקאמר גבי יונא יחידי בגילה בסדר יומא (דף כא.) עד שישלש: **שלש גמר סעודתו.** אבל גמר דברי הכל אינו אוכל: **אכל ועמד.** אע״פ שביך ועמד משולחנו מוחר ואוכל ואין בכך כלום: **שלש פילק.** את הטבלא דלאו עקירה היא ולא אסר דעתיה מאכילה וכסעודה אריכתא דמיא: **איכא דאמרי אמר רבא כו׳.** והלכה כאיכא דאמרי אוכל ושותה עד שישן קבע ועד שיעלה עמוד השחר כדברי: **אבל ישן.** הפסקה היא ושוב אינו אוכל: **הפס.** לאו ישן ממש אלא מתנמנם שומיליי״ר בלע״ן:

מסורת הש״ס

א) [נר׳ תוס׳ ע״ז לה. ד״ה מתענין ותוס׳ מגמות כ: ד״ה נפפלן], ב) לקמן טו:, ג) עירובין מא., ד) [נ״ל ברכני], ה) [נ״ל סנהה עי׳ תוס׳ עירובין מא. ד״ה מבנין], ו) [מנות כד.], ז) [תוספ׳ פ״א] פסחים כ: ע״ב [נר׳ תוס׳ שבת קיח. ד״ה לפי שאין], ח) [גי׳ רא״ש ר׳ אליעזר אומר], ט) ס״י רבא וכן הוא ברא״ש, י) ס״י מגיר, כ) [פסחים קכ: מגילה יח: יומא נד. נדה סב.], כא) [דף טו:], כב) [נ״ל סנהה],

---

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ וחד אמר יאסר בשלמא מ״ד ייסר כדאמרינן אלא למאן דאמר יאסר מאי היא דתני׳ במגילת תענית: (ב) שם איתיביה לרבי אכל ועמד ישן ועמד הרי זה אוכל: (ג) רש״י ד״ה בתפלת המנחה בסופה אומר תוספת רילוי: (ד) ד״ה וחד אמר יאסר דלא הוה תני ייסר דמשמע בצלו דוקא: (ה) תוס׳ ד״ה התם כי׳ קודם החורבן אמרינן בזמן שיש שלוש אין שם צום אלא תנא סבר: (ו) ד״ה יאסר כו׳ ויהיה מותר: (ז) ד״ה ואם כו׳ אבל יעלים אותו ליום אחר וכן יש ליזהר:

לעזי רש״י

שומיליי״ר. לנמנם.

מוסף רש״י

אנשי משמר. שלו אותה שבת, מתענין ולא משלימין. שעדיין אינו תמוהין כל כך, וכגמרא (ר״ה) מפרש שמא מתכוד העבודה על אנשי בית אב שהיו עובדין אותו היום ובאין הם לפיעום, ואם היו מתענים ומשלימין לא היה להם כח לעמוד בעבודה (לקמן סז:). **מבני בניו של סנאב בן בנימין.** משפחה היא מסנבו בנימין שנפל לגו גורל לקרבן עצים כי׳ בתר בימי עזרא, ווי״ט היה להם לעולם כתיבן בפרק בתרא דתענית (שרובין מא.). דרחינהו לאחר השבת. שהוא עשרה בתר יהוי יו״ט שלנו (שם).

רבינו גרשום

דקא מימלך מימלוכי. שקיבל עליו תענית בשחרית עד הצהרים ובצהרים קבל עליו להתענות עד לאורתא. **שלא שקעה עליו חמה.** כלומר, שלא התענה כל היום עד לאורתא. לצעורי נפשייהו מיכוונו. אבל תענית לא מיקרו אלא א״כ משלים כל היום. מפני שיי״ט (שלהם) [שלנו] היה. שמביאין בו עצים לבערה. **התם לצעורי נפשייהו בעלמא מיכוונו.** ולא לתענית, שהרי יו״ט שלהן היה. **עד שאבא לביתי.** אלמא דאין משלימין. **התם לשמוטיה נפשיה מני נשיאה.** שהיה מבקש ממנו שיאכל עמו, היה אומר כן כדי שלא יטריחו לאכול עמו. **במנחה.** בט׳ שעות ומחצה. **כל אינש דאתי עליהון.** שקיבל עליו תענית. **מקדמת דנא.** קודם שהגינו אותן ימים שאמרו חכמים במגילת תענית שלא להתענות בהן, ואירע התענית באותן ימים. **מאי לאו ייסר בגלו.** כלומר שייסר עצמו בתענית ממה שקבל עליו בתפלת המנחה. **מאן דאמר ייסר כדאמרן.** דאפי׳ קיבל עליו התענית לאחר שנתקבו אותן ימים טובים שלא להתענות בהן, אלא שקיבל עליו קודם שהגיעו, שייך נפשיה בתענית ממה שקיבל עליו תענית בתפלת המנחה. **אם נדרו קודמת לגזירתנו.** אם קיבל עליו תענית קודם שתיקנו חכמים אותן ימים טובים. **תדחה גזירתנו מפני נדרו.** דאסור באכילה, הואיל שקיבל עליו בתפלת המנחה. **אם גזירתנו קודמת לנדרו.** שתיקנו אותן ימים טובים קודם שקיבל זה עליו אלו התעניות, **תדחה נדרו מפני גזירתנו,** שאינו מתענה מפני אילו ימים טובים. **ועוד הורה,** ששמע משום אב ב״ד שביזוניי׳, אם נדרו קודמת לגזירתנו, קודם שקבעו ב״ד את החדש שבו אלו ימים טובים, היינו גזירתנו קיבועה חדש, **תדחה גזירתנו מפני נדרו,** דהואיל כשקיבל עליו תענית לא ידע באיזה יום יארע ימים טובים אלו, אבל קדם גזירתנו לנדרו, שקבעו ב״ד את החדש קודם זה שקיבל עליו תענית, וכשקיבל כבר ידע באיזה יום יארע ימים טובים אלו ואעפ״כ קבל, לפיכך ידחה נדרו, דאינו מתענה באילו ימים טובים. עד **מתי אוכל והולך.** מי שיש לו להתענות למחר. **שלא סילק.** השלחן.

מוסף תוס׳

א. רצ״ל דמיירי נמי שקבל עליו מאתמול שאם לא יאכל למחר עד חצי היום יהיה בתענית עד שתחשך וכו׳, א״נ איכא למימר דמיירי נמי בדלא קבלה מאתמול כדמשמע לשון אימלך אימלוכי והא דבעי שמואל קבלה היינו לכתחלה. ע״ז לה. תוד״ה מתענין. ב. ימים טובים שקבעו חכמים ע״י נסים שאירעו בהם ואסרום בתענית ויש מהם אף בהספד וכתבום במגילה אחת אלין יומיא דלא להתענאה בהו כו׳ עכשיו שחרב הבית בטלו ומותרין בהספד ובתענית. רש״י כ״ש יח: ג. [ד]הרי ר׳ צדוק בשעת חורבן היה וא״כ ר׳ אליעזר בנו אחר חורבן. מאירי.

רבינו חננאל

הא דאמרת מתענין לשעות, ומתפלל תפלת תענית, והוא שלא טעם כלום עד הערב. ואע״ג דאימלך אימלוכי. רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית. ואותבינן עליה הא דתנן אנשי משמר מתענין [וקא] משלימין, והא דאמר ר׳ אלעזר בר (צדוק) [צדוק] והתענינו בו [ז]לא השלמנוהו, הנה תעניתם תענית אף על פי שלא שקעה עליו חמה. ומשני התם אינה תענית [אלא] רצו להצטער גם הם בצער ציבור, ולא משום דתורת דין [תענית] עליהם. ור׳ יוחנן לא הוה מסכים תענית בלבו, ולא היה אומר אלא להשתמט מבי נשיאה, שלא היה רוצה לסעוד אצלם. אמר שמואל כל תענית שלא קבלה מבעוד יום אינה תענית [כו׳]. אימת מקבלה רב אמר במנחה. משנה א) שיסכן לתפלת המנחה, ואפי׳ מתעסק במלאכתו אומר, מחר אהיה בתענית יהיה רצון שתהיה תפלתי ביום תעניתי מקובלת. ושמואל אמר בתפלת המנחה. כלומר צריך להיות כולל אלו הדברים

מד א ב מיי׳ פ״א מהל׳ תענית הלכה יג סמג עשין ג טוש״ע א״ח סי׳ תקסד סעיף י:
מה ג סה סעיף ה:
מו ד מיי׳ פ״ו מהלכות כלי מקדש הלכה ט:
מז ה מיי׳ פ״א מהלכות תענית הלכה י טור ש״ע סה סעיף ה:
מח ו מיי׳ סה סעיף ו סה סעיף ו [וסימן תקסג]:
ז [מיי׳ פ״ג מהלכות נדרים הלכה ט טוש״ע י״ד סימן תקג סעיף ה]:
מט ח ט מיי׳ פ״א מהל׳ תענית הלכה ח סמג עשין ג טוש״ע א״ח סי׳ תקסד סעיף ה:

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

נים ולא נים תיר ולא תיר. [6] אומר רבי [7] נים ולא נים בתוך השינה כשניעור משנתו תיר ולא תיר בתחילת השינה [8] אך לא נראה [9] : בערבי פסחים (דף קכ:) דקאמר נתנגמנו יאכלו נרדמו לא יאכלו ואמר רב אסי ה"ד נתנגמנו נים ולא נים וכו' והתם מיירי בתחילת השינה בין נים ולא נים בין תיר ולא תיר [10] לכ"ל כפירוש רש"י דאי הוה אמר נים ולא נים הוה אמינא דתיר הוי טפי מנים ואי הוה אמר תיר ולא תיר ה"א דנים הוי טפי מתיר הלכך אינהו תרווייהו וכולהו בתחילת השינה כדמפרש התם [11] ובירושלמי מפורש גבי הך בריתא עד כמה אוכל ושותה עד קרות הגבר וה"ה עד שיעלה עמוד השחר ובד"א שהתנה אבל לא התנה

ויש אינו יכול לאכול [12] :

אביי ורבא סיימי אפנתא. פירוש במנעל שאין [13] שוליים שול"א בלע"ז: **דאי מצי מצער נפשיה עביד אי לא מצי מצער נפשיה לא עביד.** ומשום הכי קאמר שמואל דלוה תעניתו ופורע דוקא היכי דלא מצי מצער נפשיה [14] אבל היכי דמצי מצער נפשיה לא מצי לגזות תעניתו והכי מסקינא אם אמר הריני בתענית למחר צריך לצעורייה נפשיה ואינו יכול לגזות ופורע בתוכ הפילו אכל בשוגג יצאים אותו והכ"ל מסופק בדבר אם יכול לגזותו ולפרוע היכי דקביל עליה כבר להתענות והתענה עד תלי היום לו רביע יום ואפילו לא מצי לצעורי נפשיה אבל לא התענה ודאי דיכול לגזות אחר בשבילו או אם טעה ואכל בשוגג יאכל ויצאים יום אחר ואם התענה בשבת כגון תענית חלום דצריך לפרוע כדאמר ובלבד דיתיב תעניתא לתעניתא [15] אם אירע שיהיה כ"ח אותו יום אז ידחה לתעניתו עד יום אחר בשבוע וכן נראה למ"כ שי': **מה אסיפת זקנים ביום אף צום ביום.** אבל בלילה לא תימה אמאי אוכלים ושותים מבעוד יום כל הלילה נמי היו יכולין לאכול ולשתות מה אסיפת זקנים ביום אף לוס ביום אבל בלילה לא ויש לומר דלא יליף לוס מאסיפה אלא לענין עשיית מלאכה דדוקא מלאכה גמרינן מאסיפה דהא לא כתיב בקרא אלא אספו זקנים וקדשו לוס אבל אכילה לא כתיב בקרא:

איפוך

[6] נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע אהדורי סברא וכי מדכרי ליה מדכר אמר רב כהנא אמר רב יחיד שקיבל עליו תענית אסור בנעילת הסנדל חיישינן שמא תענית צבור קיבל עליו היכי ליעבד אמר רבה בר רב שילא לימא הכי [A] למחר אהא לפניך בתענית יחיד אמרו ליה רבנן לרב ששת הא קא חזינן רבנן דמסיימי מסנייהו ואתו לבי תעניתא איקפד ואמר להו דלמא מיכל נמי אכול אביי ורבא מעיילי כי מסיימי אפנתא מרימר ומר זוטרא מחלפי דימינא לשמאלא ודשמאלא לימינא רבנן דבי רב אשי נפקי כי אורחייהו סברי כי הא דאמר שמואל [6] אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב [6] בלבד אמר רב יהודה אמר רב [2] לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי וכי נדר קבל עליה [A] דלא סגי דלא משלם לצעורי נפשיה קביל עליה אי מצי מצער נפשיה אי לא מצי לא מצער נפשיה איכא דאמרי אמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי פשיטא לא יהא אלא נדר נדר מי לא מצי בעי לשלומי ומיזל למחר וליומא אחרינא [7] רב יהושע בריה דרב אידי איקלע לבי רב אסי עבדו ליה עגלא תילתא אמרו ליה ליטעום מר מידי א"ל בתעניתא יתיבנא אמרו ליה ולוזיף מר וליפרע לא סבר מר להא דאמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע אמר להו תענית חלום הוא ואמר רבה בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב [8] יפה תענית לחלום כאש לגעורת [9] (אמר) רב חסדא [10] ובו ביום ואמר רב יוסף [11] ואפילו בשבת [12] מאי תקנתיה [13] ליתיב תעניתא לתעניתא [14] **מתני'** [15] עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין ג' תעניות אחרות על הצבור [16] אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ונועלין את המרחצאות [17] עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עליהן עוד שבע שהן י"ג תעניות על הצבור [18] הרי אלו יתרות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות [19] בשני מטין עם חשיכה ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת [20] [B] עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה באירוסין ובנישואין [21] ובשאילת שלום בין אדם לחבירו כבני אדם הנזופין למקום [22] היחידים חוזרין ומתענין עד שיצא ניסן [23] יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה שנא' [24] הלוא קציר חטים היום וגו': **גמ'** בשלמא כולהו אית ליה תענית וכיכה ותשמיש המטה אבל מלאכה צער הוא אמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא אמר קרא [2] קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים כעצרת מה עצרת אסור בעשיית מלאכה אי מה עצרת מאורתא אף תענית נמי מאורתא אמר רבי זירא לדידי מיפרשא לי מיניה דר' ירמיה בר אבא אמר קרא אספו זקנים דומיא דאסיפת זקנים מה אסיפת זקנים ביום אף צום נמי ביום ואימא [25] מטיהרא אמר רב שישא בריה דרב אידי מסייע ליה לרב הונא דאמר [6] מצפרא כינופיא [3] היכי עבדי אמר אביי מצפרא עד פלגא דיומא מעיינינן במילי דמתא מכאן ואילך ריבעא דיומא קרינן בספרא ואפטרתא מכאן ואילך בעינן רחמי שנא' [3] ויקומו על עמדם ויקראו בספר תורת ה' אלהיהם רביעית היום ומשתחוים לה' אלהיהם איפוך

[6] פיר. ער כדמתרגמינן (בראשית מא) ויקץ ואיתער: **אהדורי סברא.** אם צריך ממנו דבר שצריך הרהור אינו יודע לומר בעוד שמתנמנם: **וכי מדכרו ליה מדכר.** כזה שמעת מדכר: **יחיד שקבל עליו תענית.** סתם ואינו יודע אחזה תענית קבל עליו אם של יחיד אם של צבור [A] : **ואסור בנעילת כו'.** שמא תענית צבור כג' [B] לאשונות או כ' אחרונות קיבל עליו: **קאתו רבנן לתעניתא כו'.** בתענית צבור וסברי לה כשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל ובכל הני: **איקפד רב ששת דלמא מיכל נמי אכלי.** ופושטים מדברי צבור ולית ליה דשמואל. ואנן האידנא נהגינן כשמואל: **אפנתא.** איסקרפי"ט: **מחלפי.** ביומא דתעניתא: **נעורי בעלמא.** אי מצי מצער נפשיה ואי לא [A] לא יהא אלא [B] ליומא אחריא: **ואפילו בשבת.** יכול להתענות כדי שיתבטל צער גופו: **קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים.** כל יושבי הארץ בית ה' אלהיכם וזעקו אל ה': **מה עצרת.** שבועות ומסיני עצרת: **אי מה עצרת.** איסור מלאכתו מאורתא: **דומיא דאסיפת זקנים ביום.** דבלילה כל אחד בביתו ואינן נאספין: **מסייע ליה לרב הונא.** הא דאסיפת זקנים ביום: **דאמר מצפרא ביומא.** ביום תענית צבור מתקבצין ובאין לבית הכנסת מן הבקר: **מעיינין במילי דמתא.** דריש ומקיים לבדוק במעשיהם בעסקי בני העיר אם גזל וחמס בידיהן ומפייסין אותן: **היכי עבדי.** מאי עבדי בכינופיא דמצפרא מר מידי א"ל בתעניתא יתיבנא אמרו ליה ולוזיף מר וליפרע לא סבר מר להא דאמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע אמר להו תענית חלום הוא ואמר רבה בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב [8] יפה תענית לחלום כאש לגעורת [9] (אמר) רב חסדא [10] ובו ביום ואמר רב יוסף [11] ואפילו בשבת [12] מאי תקנתיה [13] ליתיב תעניתא לתעניתא [14] **מתני'** [15] עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין ג' תעניות אחרות על הצבור [16] אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ונועלין את המרחצאות [17] עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עליהן עוד שבע שהן י"ג תעניות על הצבור [18] הרי אלו יתרות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות [19] בשני מטין עם חשיכה ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת [20] [B] עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה באירוסין ובנישואין [21] ובשאילת שלום בין אדם לחבירו כבני אדם הנזופין למקום [22] היחידים חוזרין ומתענין עד שיצא ניסן [23] יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה שנא' [24] הלוא קציר חטים היום וגו': **גמ'** בשלמא כולהו אית ליה תענית וכיכה ותשמיש המטה אבל מלאכה צער הוא אמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא אמר קרא [2] קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים כעצרת מה עצרת אסור בעשיית מלאכה אי מה עצרת מאורתא אף תענית נמי מאורתא אמר רבי זירא לדידי מיפרשא לי מיניה דר' ירמיה בר אבא אמר קרא אספו זקנים דומיא דאסיפת זקנים מה אסיפת זקנים ביום אף צום נמי ביום ואימא [25] מטיהרא אמר רב שישא בריה דרב אידי מסייע ליה לרב הונא דאמר [6] מצפרא כינופיא [3] היכי עבדי אמר אביי מצפרא עד פלגא דיומא מעיינינן במילי דמתא מכאן ואילך ריבעא דיומא קרינן בספרא ואפטרתא מכאן ואילך בעינן רחמי שנא' [3] ויקומו על עמדם ויקראו בספר תורת ה' אלהיהם רביעית היום ורביעית מתודים ומשתחוים לה' אלהיהם איפוך

[A] לאכול. **סיימי אפנתא.** שנועלין עליונו של סנדל העור שעל הרגל, אבל הענ שתחת הרגל לא היו מניחין. **סברי לה כשמואל** דאמר אין תענית צבור בבבל. לפיכך אין אסורין בנעילת הסנדל. **שהן** י"ג. ו' ראשונים ז' אחרונים. **בשלמא [כולהו].** רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה. **מה אסיפת זקנים ביום.** כנופיא מצפרא ולא מאורתא.

[B] **[מתני'] עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין שלש תעניות וכו'.** ואקשינן, בשלמא רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל וכיוצא בהן משום (תענית) [תענוג], אלא מלאכה אמאי, צערא הוא. ומשנינן, אמר קרא קדשו צום קראו עצרה, פי' קראו עצרה לקידוש (היום) [הצום], מה עצרת אסור במלאכה אף צום אסור במלאכה. ומאימתי איסורו משעת אסיפת זקנים, שנאמר תקנו שופר בציון [ן]הריעו בהר קדשי ירגזו כל יושבי [ה]ארץ כי בא יום ה'. אמר רב כהנא כינופיא מצפרא. **היכי עבדינן, אמר אביי מצפרא עד פלגא יומא מעיינינן [וכו'].** ולפניא ריבעא דיומא קרינן בסיפרא ובאפטרתא, ורבעא בתרא מצלינן ומתודינן.

מוסף תוס'

א. אבל מאי דאמרינן להו במגילה קראה במתנמנם יצא ופירש נים ולא נים טיר ולא טיר ודאי אפשר לפרש נים ולא נים בתחילת השינה וטיר ולא טיר בסוף השינה כשנערר משנתו. ריטב"ש. ב. בירושלמי אמרו שאף בשינה וסלק אם התנה הכל לפי תנאו לומר שהדבר תלוי בדעתו. ריטב"ש. ואין ר"י רוצה להקל כל כך כיון שלא נזכר בהדיא בש"ס שלנו. שמא קוק. תוד"ש לפי. ג. ואפי' כשקבל עליו יום מסויים, ראיה לדבר מהאי עובדא דאייתי בסמוך דאמרו ליה להדיא ולוזיפה מר וליפרע ולא היו חרשיין שמא יום זה מסויים לקבל עליה לא יוכל שאלו על זה וכו' שהנדר להתענות אין זה נדרי איסור שא"כ אי אפשר לשנותו שהרי יום זה אסר עליו מאכל ומשקה ואי אפשר להתירו מפני שום צער אלא ע"י היתר חכם כראוי וכו' אלא ודאי שאין זה אלא מנדרי הקדש שנודר לדבר מצוה לשפוך דמו וחלבו לפני האל ב"ה ומפני זה יכול ללוזו שלא היתה קבלה התענית לחול על יום זה דוקא אלא להתענות לפני ה' ויחד יום ידוע אם אפשר לו. ריטב"ש. ד. כי מ"מ עונג שבת שלא כדין בטל וצריך עליו כפרה ואמרו שכפרתו דליתיב תעניתא על תעניתיה. ריטב"ש.

ג א מיי' פ"ז מהלכות תענית הלכה י טוש"ע א"ח סי' תקסח סעיף ו:

נא ב מיי' פ"ד מהלכות נדרים הלכה טז סמג עשין רמב טוש"ע שם סעיף ג:

נב ג מיי' פ"ז מהלכות תענית יב סמג עשין מד"ר ג טור וש"ע שם סי' רכ סעיף ב:

נג ד מיי' שם טוש"ע שם סי' תקסח סעיף ב:

נד ה ו מיי' וסמג שם טוש"ע שם סי' רפח סעיף יד:

נה ז מיי' פ"ג מהלכות תענית הלכה ג והלכה ד טוש"ע שם סי' תקעה סעיף ג:

נו ח מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ז:

נז ט מיי' שם הלכה ח וטוש"ע שם סעיף ז:

י ומיי' שם הלכה ט טוש"ע שם:

נח כ מיי' פ"ז שם הלכה ז [טור א"ח סימן תקעה] שו"ע שם סי' תקעו סעיף טו:

תורה אור השלם

1. הֲלוֹא קָצִיר חִטִּים הַיּוֹם אֶקְרָא אֶל יְיָ וְיִתֵּן קֹלוֹת וּמָטָר וּדְעוּ וּרְאוּ כִּי רָעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי יְיָ לִשְׁאוֹל לָכֶם מֶלֶךְ:
שמואל א יב יז

2. קַדְּשׁוּ צוֹם קְרָאוּ עֲצָרָה אַסְפוּ זְקֵנִים כֹּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ בֵּית יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְזַעֲקוּ אֶל יְיָ:
יואל א יד

3. וַיָּקוּמוּ עַל עָמְדָם וַיִּקְרְאוּ בְּסֵפֶר תּוֹרַת יְיָ אֱלֹהֵיהֶם רְבִעִית הַיּוֹם וּרְבִעִית מִתְוַדִּים וּמִשְׁתַּחֲוִים לַיְיָ אֱלֹהֵיהֶם:
נחמיה ט ג

מוסף רש"י

אהדורי סברא. דכר הכא מגיגא הלכ (מגילה יח:). אין תענית צבור בבבל. הוסיל ואין לריכין לגשמים, אם נחיכין על דבר אחר אין חומר תענית ליכור עיהא בו לאכול מבעוד יום ולילאר במלאכה ואלר חומרי אאמורים אם (פסחים נד:). עגלא תילתא. שליש לנטן, שהוא משומח, מפני שהבשמה בקטנותה אינה עדין בכחה והולך ולאטון ומני אינו כמיל (שבת יא.). **ליתיב תעניתא לתעניתא.** יתענה למחר (ברכות לא:). **בשני מטין עם חשיכה.** ולא טעלין ולא פותחין, ובחמישי מותרין. לפתוח לגמרי (לקמן יד:). **עברו אלו.** י"ג תעניות שב"ד מתענין על הגשמים, ולא נענו. מן השמים (מגילה ה:). **מצפרא כינופיא.** מתקפין בני אדם ובוקקין ומזהירין אם יש בידם עבירה ויחדלו כדי שיתקבל התענית (מגילה ל:).

רבינו חננאל

אמר רב יחיד שקבל עליו תענית [וכו'] אמר רבה בר רב שילא לימא הכי מחר אהא בתענית יחיד. דאי לא, חיישינן שמא תענית צבור קיבל עליה ואסור בנעילת הסנדל כו'. ואסיקנא [ד]רבנן דבי רב אשי, באילו התעניות השנויות במשנתינו, הוו (מאיימי) [מסיימי] מסאנייהו כי אורחייהו ואתו לבי תענית, סברי לה כשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל אלא ט' באב בלבד, וכך הלכה. אמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע. פירי' היכא דאיכא צערא או אונס וכיוצא בו לווה תעניתו ופורע, דאמרי' לא יהא אלא נדר, מי לא פרע למחר וליום אחרא, כך (כז)[ב]תענית. ושמעינן הא סברא מדברי שמואל דאמר צערא קיבל עליה אי מצי מצער נפשיה כו', מכלל דרב במצטער הוא דאמר. יפה תענית לחלום כאש בנעורת. ובו ביום אפילו בשבת, וכן הלכתא. ויתיב תעניתא לתעניתא, ומפורש בשבת בפרק א'. [**מתני'**] **עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין שלש תעניות וכו'.** ואקשינן, בשלמא רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל וכיוצא בהן משום (תענית) [תענוג], אלא מלאכה אמאי, צערא הוא. ומשנינן, אמר קרא קדשו צום קראו עצרה, פי' קראו עצרה לקידוש (היום) [הצום], מה עצרת אסור במלאכה אף צום אסור במלאכה. ומאימתי איסורו משעת אסיפת זקנים, שנאמר תקנו שופר בציון [ן]הריעו בהר קדשי ירגזו כל יושבי [ה]ארץ כי בא יום ה'. אמר רב כהנא כינופיא מצפרא. **היכי עבדינן, אמר אביי מצפרא עד פלגא יומא מעיינינן [וכו'].** ולפניא ריבעא דיומא קרינן בסיפרא ובאפטרתא, ורבעא בתרא מצלינן ומתודינן.

מסורת הש"ס

(א) פסחים קכ: מגילה יח: יבמות נד. נדה סג., ב) לעיל יא: פסחים נד: ע"ש, ג) [ניר' הרא"ש בפי' יט אלא ע"ש ויוס"כ], ד) שבת יא. ע"ש ה) [ל"ל ואמר], ו) [ברכות לא:], ז) פסחים מד:, ח) [לקמן יד. ושם איתא אלו אלו וכן הוא גירי' ירושלמי], ט) [פרש"י על זה לקמן דף יד:], י) מגילה ה: [וע' תוס' שם], כ) [מועד קטן טו.], ל) [לעיל ב:], מ) [תרגום של ממש בלהרים בעיה"ת דברים כח כטו], נ) מגילה ל:, ס) [ל"ל אתעניתן], ע) [ל"ל דומיא אם לא דמלא אלא היא דמלא אלא], פ) [שמות לא:], צ) [ישעיה נח], ק) [עמ"ש הטו"ז א"ח סי' תל"ב ס"ק ח הגיה הכא קלא בתריכות], ר) [וע' תוס' נדה סג. ד"ה נים].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה יחיד כו' אם של צבור אסור כו' הס"ד ואח"כ מה"ד שמא ת"ל בשלש אחרונות או בשבע כו': (ב) ד"ה קאמו כו' בפ' מקום שנהגו דליאסר בנעילת הסנדל: (ג) ד"ה כל עלייה אי מצי וכו' ואי לא מצי לא יהא אלא [B] ליומא אחריא: (ד) ד"ה היכי עבדי ל"ל קודם ד"ש מעיינין: (ה) תוס' ד"ה נים ולא נים: אלא הכי: (ו) בא"ד בערבי פסחים: (ז) בא"ד אביי ורבא מעיילי כי מסיימי אפנתא. נ"ב פי' דתני בה ישן ועמד ה"ש אוכל: (ח) ד"ה אמר אביי כו' שאין לו שולים שול"א:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה נים וכו' אומר רבי נים ולא נים בתוך השינה. בתחלת השינה. תיר ולא תיר בסוף השינה כל"ל: **בא"ד אך לא נראה בע"פ.** כאן וכע"פ כל"ל ט"ז א"ח סי' תכ"ל ס"ק ח:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' לא קני דלא מצלה. ע' ר"ן וריטב"א ומשמע דלא הוי זה בגירסתם וכן בפסיקתא אחי שפיר פרש"י ותוס' וא"ל גמ"ש בכל אתכם עולם ושער המלך:

לעזי רש"י

אישקרפי"ט. נעל קלה.

רבינו גרשום

היכי עבדי. כשקיבל עליו שיהא למחר מותר בנעילת הסנדל, דאמר למחר הריני בתענית יחיד. דילמא מיכל נמי אכיל. כלומר כי היכי דסיימי סנדל ה"נ יכולין

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

איפוך אנא. דפגנא דיומא קמא הוו קרו ומפטרי ובעו רחמי ובאידך פגנא מעייני: **על מעל הגולה.** ואני יוסב משומס עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתענית ובקרעי בגדי ומעילי ואכרעה על ברכי ואפרשה כפי אל ה' אלהי: **ובמנחת הערב קמתי.** אלמא באידך פגנא בעו רחמי עד פגינא מכלל דפגנא קמא מעייני במילי דמתא: בגמרא בן מכליה כתיב בעזרא ואני יאפפו. לי היו מתאספין ובאין טויבים שבהן להגיד לפני על מעל ואחוא הגולה לספרישם: משומס איסתורדי"ן בלע"ז. על מעלם שמתוודין עד מנחת הערב מחלות ואילך שהגל טוטה כדאמרינן במס' יומא (דף כמ:) לוותיה דאבריסם מכי משחרי כותלי: **קמתי מתעניתי.** לא שמתענה עד המנחה ואח"כ מיוכל אלא כלומר מגער נפשיה. ובקרעי ואם שאני קורע בגדי ומעילי הייתי מתפלל כדי שאמרלה: **לו שהוא משום אבל.** כל תענית שאסרו חכמים רחילה משום אבל כגון ט' באב שהוא משום אבילות חורבן וכל שכן אבל ממש שמתו לפניו דאית ליה לערל טובא אסור בין בחמין וכו': **משום תענוג.** שמצטערין ואוסרין עצמן בתענוג: ה"ג **אמר רב אידי בר אכין אף אף אנן נמי תנינא ונועלין את המרחצאות וא"ל אכיי ואי בצונן אסור** [מכלאלות] **וא"ל אכיי ואי בצונן אסור** [מכלאלות] **אסורין את הסירות מיבעי ליה לאיסורי.** בתמיה. אף אנן נמי תנינא בתמיה' דקתני גבי תענית לצור[1] ונועלין את המרחצאות דהייגו חמין אבל צונן ומותר א"ל אכיי כלומר ואי הוה סבירא ליה לתנא דידן דבצונן אסור היכי הוה בעי לאיתויי סוכרין את הנהרות היכי מצי לאיסורי אסורין: **אבל.** רב אידי הכי קא קשיא ליה בתמיהין דקאמר שמע מינה דלא אסר אלא חמין מכדי קתני מתני' אסורין בחיצה ופתם רחיצה בין חמין בין צונן למה לי תו לאיסרה בין חמין בין צונן אלא לאיסורא דדוקא חמין וכו': **ליתא מסייע ליה.** לרב חסדא דאמר כל שהוא משום אבל אבל אסור אפילו בצונן: **לו חייבי טביליות.** נדה ויולדת טובלים כדרכן: **טבילה בחמין מי איכא.** חמי האור הא שאינו בצונן: **אלא לאו בצונן.** וחייבי טבילות אין משום טבילה בזמנה מצוה שמאחר שמטמר לטהר עצמו: ה"ג **כולי עלמא לא.** (ג) בחמין ולא בצונן: **לא נצרכה אלא לחמי עבריה.** והלכך חייבי טבילות אין כולי עלמא לא אבל בצונן ברו: **דרי.** רחוי הוא בים אלהיהו כו': **ואם איתא.** כדמוקמת לה דבצונן שרי מאי קא מהדר ליה רבי חנינא לתנא קמא מאיבול טבילה נהי דלא בצונן אבל בחמין משום כבוד בית אלהיהו הא מצו עבלי בצונן ומי אסיקי דאיתיהו דאמר לאבד: **אמר רב פפא.** לעולם בחמי עבריה והיינו דקאמרי' חייבי טבילות אין כולי עלמא לא ובצונן ס"ע שרי ומאי לאבד דקאמר ר' חנינא כגון בחתרא דלא שכיח לונן: **כשאמרו אסור** (ד) **[במלאכה].** גבי תענית לצור לא אמרו אלא ביום אבל בגילה מותר. מהכא[2] משמע דבגילי תשעה באב מותר במלאכה ואין ביטול אלא ביום אבל אין מפרסמין הדבר: **יצא נדרך.** מון לעיר: **וכן אתה מוצא במנודה ואבל: הכי גרסינן במאי אילימא בחמין מי שרי והאמר רב ששת אבל אסור להושיט לחמין אלא לאו בצונן מאי לאו אכולהו כו'.** הא דקתני וכן אתה מוצא במנודה ואבל אבל אבל הכי קא קאי ואפילו אמרילה ושמע מינה דבתענית לצור אסור לרחוץ כל גופו ואפילו בצונן ותיובתא לרפרס בר פפא: **לא אשאירא קאי.** מעגילה[3] וסיכה ועלולה הך רחילה בחמין היא אבל בצונן שרי לרחוץ כל גופו. והשתא דאמרת בחמין ואבל לאו אלא אמרילה קיימי ליכא לאקשויי כדפרכת לעיל אילימא בחמין מי שרי: **ורחץ בצונן בכוס שבעה** גרסינן. אלמא בצונן שרי: **שאסכפוהו אבליו.** בזה אחר זה כדקתני שמתו בניו שייהס ולפיכך המיכו לו כדאסכמן גבי שיער: **מיקל בשער.** דשקיל פורתא מיינייהו: **ובשער.** דרך שיוי: **נפר.** קרקע הוא לו אבל כעין שקורין קרי"ל בלע"ז: **בנפר וחוג.** דרך לכבס שיתלבן: **מידי דהוה אבשרא וחמרא.** דתענוג הן כלון: לון

איפוך אנא. פי' דיומא פגנא קמייתא דיומא מגלו ובעו רחמי ובאידך פגנא מעייני במילי דמתא ומשני לא ס"ד: **אמר** רב חסדא כל שהוא משום אבל בגון תשעה באב (ו) **אסור אפילו בצונן ואבל אסור בין בחמין בין בצונן וכו'.** ירושלמי יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי בתשעה באב וביום"כ מרחין ידיו ומקנח במפה ומעבילה על גבי עיניו רבי יונה תרי סמרטוטי והיכ תוחי כרעיה פי' היה מניח סמרטוט תחת הסכר כדי לנגמלו ומעבילו על גבי עיניו: **וכל שהוא משום תענוג וכו'.** ועכשיו שאין תענית לצור בבגל אלא תשעה באב מותרין אפילו בחמין אפילו י"ז בתמוז ולוס גדליה כך פסק רלאבי"ס ור' יוחל אביו אסר לרחוץ בחמין.

ונועלין המרחצאות. פי' שהן חמין: **אטו** סוברין נהרות בו'. כלומר אי הוה אסור בצונן מי איכא למיתני סוכרים נהרות פשיטא דלא מלי למסכר כלומר כמו כן לא תילוס מהא דקתני ונועלין המרחצאות: **טבילה** בחמין מי איכא. הא שאוביס ניגהו מדלא קאמר משכחת לה טבילה (בחמין) דכשיהיה בחמין כגון שהוחמו והומשכו לבריכה אלא שאמר בחמי טבריא יש להוכיח דכולו שאוב אפילו ע"י המשכה לא מהניא טבילה והא דאמר[1] דהמשכה מהניא כשיהיה[2] ר"ל לענין שאינה פוסלת את המקוה כשאר מים שאוביס[3] אבל טבילה ולאי אינו עולה בהם[4]:

וכן אתה מוצא במנודה ואבל מאי לאו אבולהו. פי' (ו) אהא דקאמרינן ובצונן מותר לאבל נמי[5] מותר בצונן וקשיא לרב חסדא דאמר אבל אסור בין בחמין בין בצונן ומשני משאלה כלומר משאר דינין (ח) מעגילה וסיכה אבל לא קאי אהא דבצונן: **הכביד** שערו מיקל בתער. פי' דרך תחיכה אבל לא כדרכו דרך גילוח מדקאמר מיקל ולא קאמר מגלח:

אבל מאי אבולהו (ו) **אסור** בין בחמין בין בצונן ומשני אבל אסור בין בחמין בין בצונן ומשני משאלה כלומר דינין (ח) מעגילה וסיכה אבל לא קאי אהא דבצונן: **הכביד** שערו מיקל בתער. פי' דרך תחיכה אבל לא כדרכו דרך גילוח מדקאמר מיקל ולא קאמר מגלח:

איפוך אנא (ג) **[בגמרא] אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל בגון תשעה באב** (ו) **אסור אפילו בצונן ואבל אסור בין בחמין בין בצונן וכו'.** ירושלמי יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי בתשעה באב וביום"כ מרחין ידיו ומקנח במפה ומעבילה על גבי עיניו רבי יונה תרי סמרטוטי והיכ תוחי כרעיה פי' היה מניח סמרטוט תחת הסכר כדי לנגמלו ומעבילו על גבי עיניו: **וכל שהוא משום תענוג וכו'.** ועכשיו אין תענית לצור בבגל אלא תשעה באב מותרין אפילו בחמין אפילו י"ז בתמוז ולוס גדליה כך פסק רלאבי"ס ור' יוחל אביו אסר לרחוץ בחמין.

ונועלין המרחצאות. פי' שהן חמין: **אטו** סוברין נהרות בו'. כלומר אי הוה אסור בצונן מי איכא למיתני סוכרים נהרות פשיטא דלא מלי למסכר כלומר כמו כן לא תילוס מהא דקתני ונועלין המרחצאות: **טבילה** בחמין מי איכא. הא שאוביס ניגהו מדלא קאמר משכחת לה טבילה (בחמין) דכשיהיה בחמין כגון שהוחמו והומשכו לבריכה אלא שאמר בחמי טבריא יש להוכיח דכולו שאוב אפילו ע"י המשכה לא מהניא טבילה והא דאמר[1] דהמשכה מהניא כשיהיה[2] ר"ל לענין שאינה פוסלת את המקוה כשאר מים שאוביס[3] אבל טבילה ולאי אינו עולה בהם[4]:

וכן אתה מוצא במנודה ואבל מאי לאו אבולהו. פי' (ו) אהא דקאמרינן ובצונן מותר לאבל נמי[5] מותר בצונן וקשיא לרב חסדא דאמר אבל אסור בין בחמין בין בצונן ומשני משאלה כלומר משאר דינין (ח) מעגילה וסיכה אבל לא קאי אהא דבצונן: **הכביד** שערו מיקל בתער. פי' דרך תחיכה אבל לא כדרכו דרך גילוח מדקאמר מיקל ולא קאמר מגלח:

איפוך אנא. פי' דיומא פגנא קמייתא דיומא מגלו ובעו רחמי ובאידך פגנא מעייני במילי דמתא ומשני לא ס"ד: **אמר** רב חסדא כל שהוא משום אבל בגון תשעה באב